

محلات پایدار شهری؛ الگویی جدید در بازساخت مفهوم «محله» در ایران
(مطالعه موردی: محله اردام در منطقه ۱۰ شهرداری مشهد)

قدیر صیامی (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد و عضو هیئت علمی دانشگاه بین‌المللی امام‌رضا(ع)، مشهد، ایران، نویسنده مسئول)

q.siaami@gmail.com

فهیمة باقرزاده (کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه بین‌المللی امام‌رضا(ع)، مشهد، ایران)

fahimehbagherzadeh@gmail.com

اعظم سپاهی (کارشناس شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران)

a.sepahi@gmail.com

تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۰۶/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۷/۲۹

صص ۳۹-۵۳

چکیده

مفهوم محلات پایدار شهری (SUN) رویکردی جدید در طراحی و برنامه‌ریزی محلات شهری است که برنامه‌ریزی را در راستای آفرینش، ارتقا و پایداری کیفیات زیست‌محیطی و سلامت شهروندان در ساختار محلات شهری به‌کار می‌گیرد. در همین راستا هدف این مقاله، سنجش اصول، معیارها و شاخص‌های الگوی محلات پایدار شهری در محله ۲ اردام در منطقه ۱۰ شهرداری مشهد است. روش‌شناسی این پژوهش از نظر هدف پژوهش، کاربردی و از منظر چارچوب پژوهش، توصیفی-تحلیلی است که به شیوه پیمایشی و در سطح محله ۲ طرح اردام انجام می‌شود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، مشاهدات و نیز پرسشنامه‌های محقق‌ساخته مبتنی بر معیارهای کالبدی، ارتباطی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی همراه با برخی زیرمعیارها در الگوی محلات پایدار شهری است. در این پژوهش همچنین از تکنیک SWOT برای تبیین سیاست‌های توسعه و ارائه راهبرد استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که بالابودن اعتماد و تعلق اجتماعی و پس از آن پوشش تمامی تسهیلات و امکانات رفاهی از جمله نقاط قوت مهم و یکنواختی و نبود تنوع در فضاسازی و پس از آن نبود نشاط و سرزندگی در تمام اوقات شبانه‌روز در محله از جمله نقاط ضعف این محله از منظر الگوی محلات پایدار شهری (SUN) است.

کلیدواژه‌ها: محلات پایدار شهری (SUN)، محله اردام، مشهد.

۱. مقدمه

روند روبه‌رشد شهرنشینی و گسترش سریع شهرها در چند دهه اخیر این اندیشه را قوت بخشیده که شهر و مؤلفه‌های مربوط به آن جزء لاینفک زندگی بشر امروزی است (رهنمایی و شاه‌حسینی، ۱۳۸۶، ص. ۲۰). به دنبال این رشد فزاینده در شهرها، فقر، گسترش نابرابری‌ها، تخریب محیط زیست، گسترش انواع آلودگی‌ها در فضاهای شهری و رشد ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی به‌شدت فراگیر شد (موسی‌کاظمی و شکویی، ۱۳۸۱، ص. ۲۸). به اندازه‌ای که این امر سبب گردید تا ناپایداری شهری به یکی از موضوع‌ها و چالش‌های اصلی شهرهای قرن بیست‌ویکم تبدیل شود (قرخلو، حاتمی‌نژاد، باغوند، یلوه، ۱۳۹۲، ص. ۱۰۶). تداوم این گونه رشد شهری، چالش‌آفرین بوده و هشدار بر ناپایداری شهرنشینی به روال کنونی دارد (صرافی، ۱۳۸۰، ص. ۳). از سوی دیگر، ابعاد سکونت‌گاه‌های شهری روزبه‌روز پیچیده‌تر شده و ناپایداری در زیست‌بوم‌های شهری نمایان شده است (زیاری، ۱۳۹۱، ص. ۲). پس از ظهور رهیافت توسعه پایدار شهری در اواخر قرن بیستم و در پی شکست مکاتب مختلف برنامه‌ریزی از جمله مدرنیسم و پسا مدرنیسم در اصلاح شرایط موجود و تحقق شرایط مطلوب (زیاری، ۱۳۸۰، ص. ۳۷۱) مفهوم پایداری به روشی پایدار در مطالعات شهری بدل شد. در این راستا مفهوم محلات پایدار شهری، رویکردی جدید در طراحی و برنامه‌ریزی شهری است که در راستای آفرینش، ارتقا و پایداری کیفیات زیست‌محیطی و سلامت شهروندان در ساختار محلات شهری بر ثبات، طول عمر و پایداری بیشتر طراحی و ساخت آن‌ها از نظر اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی تأکید ویژه دارد (فالک و کارلی، ۲۰۱۲).

در همین راستا سنجش میزان و درجه پایداری در محله تازه‌بنیان «اردام» منطقه قاسم‌آباد کلان‌شهر مشهد، شناسایی

چالش‌های پایداری محله و ارائه راهبردها و راهکارهایی جهت ارتقای کیفیت محیط محله مبتنی بر شاخص‌های «محلات پایدار شهری (SUN)» هدف محوری این پژوهش است.

۱.۱. طرح مسئله

شهر مشهد بزرگ‌ترین مادرشهر شرق ایران و دومین شهر پرجمعیت کشور محسوب می‌شود (جوان و سیدی، ۱۳۸۴، ص. ۵۶). در دهه‌های اخیر به‌ویژه در دهه ۶۵-۱۳۵۵ رشد کالبدی شهر بر رشد جمعیتی آن پیشی گرفته و به حدود سه برابر رسید. در همین دوره در حدود ۱۸ آبادی در شمال و شرق مشهد در پیکر شهر ادغام شد و توسعه ناپیوسته و پراکنده و ناموزون پیرامون شهر به‌ویژه در محور مشهد-چناران تا شعاع چهل کیلومتر ادامه یافت (مهدیزاده، ۱۳۸۵، ص. ۱۱۳). صرف‌نظر از ناکارآمدی طرح‌های جامع و تفصیلی شهر مشهد و ضرورت بازنگری‌های جدی در آن (رهنما و رزاقیان، ۱۳۹۰، ص. ۷۶)، بسیاری از توسعه‌های اخیر در این مادرشهر، همچون اغلب توسعه‌های اخیر شهرسازی در ایران، موجب گسست در ساختار فضایی محلات و از بین رفتن هویت کالبدی، ساختار اجتماعی پیوسته میان ساکنان و کاهش ارتباط چهره به چهره آن‌ها شده است (خاکپور، مافی، باوان‌پور، ۱۳۸۸، ص. ۵۷). محله قاسم‌آباد مشهد نیز متأثر از رویکردهای جدید و عمدتاً مدرنیستی و بدون توجه به مفهوم سستی محله در این شهر احداث شده و توسعه یافته است. از جمله مسائلی که در گسترش اخیر در محدوده قاسم‌آباد کاملاً مشهود است: ساختار شبکه‌بندی شطرنجی؛ خیابان‌های عریض؛ بلوک‌های ساختمانی متحدالشکل با سیما و منظری متفاوت و ناهمگون؛ فقدان هویت در طراحی محلات؛ قطع ارتباط با گذشته تاریخی و فرهنگی؛ فقدان اصالت و هویت شهری؛ ضعف روابط اجتماعی و فرهنگی. به‌نظر می‌رسد در این طرح، «محله» مفهوم سستی خود را از دست داده و بیشتر در چارچوبی فیزیکی با معیارهایی انعطاف‌ناپذیر طراحی شده

بین مناطق مختلف شهر مشهد، ۵۷ شاخص پایداری را به کمک تحلیل عاملی، بررسی و تحلیل کرده‌اند. از دیگر پژوهش‌های ارزیابی در حوزه توسعه پایدار پژوهشی توسط سرور و موسوی (۱۳۹۰) صورت گرفته است که در آن به کمک تکنیک تاپسیس، از طریق پنجاه شاخص پایداری، ۳۶ شهر استان آذربایجان شرفی را ارزیابی کرده‌اند.

۱. ۳. مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

۱. ۳. ۱. تعاریف و مفاهیم

شواهد نشان می‌دهد که محله‌های انسان‌ساخت جدید در ایران با گذشت دوره زمانی نسبتاً طولانی، با تجربه‌های بسیار متفاوتی مواجه هستند. به تبع مسائل مترتب بر توسعه‌های جدید شهری و در پاسخگویی به آن‌ها، نظریه‌هایی نیز از گذشته تا کنون مطرح شده است. با این همه، بررسی این نظریه‌ها نشان می‌دهد که توسعه محله‌ای پایدار، هنوز مورد توجه جدی قرار نگرفته است (عزیزی، ۱۳۸۵). بر اساس گزارش برانتلند^۱، کمیسیون جهانی توسعه و محیط^۲ (۱۹۸۷) توسعه پایدار را توسعه‌ای تعریف می‌کند که نیازهای جاری را برآورده سازد بدون آنکه در برآوردن نیازهای نسل آینده خللی وارد کند؛ توسعه‌ای که در کنار حفظ و پشتیبانی از اکوسیستم‌های طبیعی، سطح کیفی زندگی بشر را بالا ببرد (اتحادیه جهانی حفاظت^۳، ۱۹۹۱). توسعه پایدار مسئله‌ای چندبعدی شامل ابعاد محیطی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است و مصالحه‌ای بین اهداف این ابعاد است که زمینه خوشبختی و رفاه نسل‌های فعلی و آتی را فراهم سازد (سیجیس^۴، رامانوسکین^۵، مارتینکوس^۶، ۲۰۰۹).

و با مفهوم محله در فرهنگ ایرانی تفاوت اساسی دارد. در طرح آماده‌سازی، محله اردام، یکی از محلات ده‌گانه در منطقه قاسم‌آباد مشهد، محصول برنامه‌ریزی و طراحی شهری بدون توجه به شاخص‌های پایداری در طراحی و برنامه‌ریزی ساختار یک محله همچون هویت، سرزندگی، دسترسی، تنوع، تأمین خدمات و امنیت است. از این‌رو هدف این مقاله بررسی ساختار طرح جدید محله اردام از منظر شاخص‌های توسعه پایدار محلات است.

۱. ۲. پیشینه پژوهش

از جمله پژوهش‌های متأخر در خصوص سنجش محلات ایران از منظر شاخص‌های پایداری، می‌توان از پژوهش عزیزی (۱۳۸۵) نام برد که با تأکید بر اصل ظرفیت قابل تحمل محله به این نتیجه رسیده است که در محله نارمک تهران برخی شاخص‌ها همچون هویت‌پذیری، دسترسی، سرزندگی و تنوع محقق شده است. از پژوهش‌های بنیادی در حوزه توسعه پایدار شهری با تأکید بر محلات نیز می‌شود به اثر قرخلو و حسینی (۱۳۸۵) اشاره کرد که با نگاهی کلی، به معرفی برخی شاخص‌های جهانی در این حوزه پرداخته‌اند. در تحلیل‌های زیرشاخصی توسعه پایدار می‌شود به پژوهش موسی‌کاظمی و شکویی (۱۳۸۱) در خصوص پایداری اجتماعی محلات اشاره کرد که نشان می‌دهند تباینات فضایی مکانی شاخص‌های پایداری اجتماعی در بین محلات شهر قم به شدت محسوس است. مظفر، توکلی‌نیا و استادی (۱۳۸۵) نیز در پژوهش خود به ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار در محلات شهری شبستر به کمک AHP و SWOT پرداخته و در پایان راهبردهایی را برای توسعه اجتماعات محلی و حکمروایی خوب در این شهر ارائه کرده‌اند. از دیگر پژوهش‌های ارزیابی توسعه پایدار می‌شود به پژوهش ابراهیم‌زاده، سرایی و اسکندری (۱۳۸۲) اشاره کرد که در آن ابتدا شاخص‌های پایداری شهر مشهد را در نظام شهری کشور تحلیل کرده، سپس در داخل شهر و در

1 Brundtland Commission

2 WCED (World Commission on Environment and Development)

3 IUCN (World Conservation Union)

4 Ciegis

5 Ramanauskiene

6 Martinkus

۱. ۳. ۲. جایگاه و مفهوم «محلّه» در گفتمان شهرسازی و

برنامه‌ریزی شهری

در ایران «محلّه»، کالبد سکونت و اشتغال تعداد ۷۰۰ تا ۱۲۵۰ خانوار، معادل ۳۵۰۰ تا ۶۲۵۰ نفر و با دامنه نوسان شعاع دسترسی پیاده ۵ تا ۱۵ دقیقه تعریف می‌شود. در این تعریف، محلّه دارای عناصر اصلی است که در شکل‌گیری آن نقش تعیین‌کننده دارند. این عناصر در دو سطح عناصر شاخص (نظیر مدرسه ابتدایی و مسجد) و عناصر توزیعی (نظیر مراکز تجاری روزانه و هفتگی، پارک محلّه، مکان‌های ورزشی و واحدهای بهداشتی) استخوان‌بندی محلّه را تشکیل می‌دهند (حبیبی و مسائلی، ۱۳۷۸، ص. ۱۳). «محلّه» بر اساس جمعیت، معادل ۲ تا ۳ واحد همسایگی محسوب می‌شود. «محلّه» را می‌شود بر اساس چگونگی توزیع و فاصله مناسب خدمات تعریف کرد، خصوصاً دبستان که یکی از کاربری‌های مهم مورد نیاز محلّه است (شیعه، ۱۳۸۷، ص. ۱۷۰). برای تشکیل محلّه شهری شرایط متعددی لازم است: دارابودن حوزه جغرافیایی از شهر با وسعت کم یا زیاد؛ پیدایش اجتماع کوچکی از گروهی از مردم شهر؛ وابستگی اجتماعی میان گروهی از مردم. از نگاهی دیگر، می‌توان «محلّه» را یکی از تقسیمات کوچک شهر به شمار آورد (شکویی، ۱۳۶۵، ص. ۱۴۵) و یا کوچک‌ترین واحد شهر دانست که از ترکیب مناسبات متنوع همسایگی و پیوندهای اجتماعی تشکیل شده است. همچنین «محلّه» مجموعه ساختمان‌های مسکونی و خدماتی است که از لحاظ بافت اجتماعی، ساکنانش، خود را اهل محل می‌دانند و دارای محدوده معینی است. کوین لینچ^۱ معتقد است «محلّه‌ها»، نواحی کوچکی هستند که هویتی مشترک دارند. نواحی نژادی، مناطق کارکردی، مناطق تجاری شهر و راسته دالان اتومبیل را می‌توان به‌عنوان مثال از این محلات ذکر کرد (تری جردن، ۱۳۸۰). از این‌رو «محلّه» بخشی از شهر است که ساکنین آن با توجه به ارتباط و

ساخت تاریخیشان وجه مشترک‌ها و اهداف اجتماعی، قومی، نژادی، مذهبی و سیاسی مشخصی دارند (ضیاءتوانا، ۱۳۷۰، ص. ۲۸)؛ لذا وظیفه شهرساز امروز ایران، علاوه بر وظایف همیشگی شهرساز، جبران کاستی‌هایی است در باب مفهوم، کارکرد، کالبد و هویت واقعی محلّه که در دهه‌های اخیر فراموش شده‌اند.

۱. ۳. ۳. مفهوم و معیارهای توسعه پایدار شهری

توسعه پایدار به مفهوم توسعه‌ای است که می‌تواند به‌طور نامحدود یا در یک دوره زمانی مشخص ادامه یابد (رحیمی، ۱۳۸۳، ص. ۲۴) و به تغییرات شهری و به فرم کالبدی شهر نیز توجه داشته باشد و نکاتی مانند برنامه‌ریزی آموزشی و بهداشتی و رفاه اجتماعی را نیز در برگیرد (مجتهدزاده، ۱۳۷۸، ص. ۱۲۱). در همین راستا توجه و تمرکز پایداری اجتماعی به حفاظت و بهبود رفاه نسل‌های آینده و کنونی معطوف می‌شود (چیو^۲، ۲۰۰۳، ص. ۲۳۴). از منظر توسعه پایدار شهری، شهر خوب، شهری است که رفاه و سعادت شهروندان را بهبود بخشیده و رابطه‌ای متعادل با محیط محلی و جهانی خود برقرار می‌کند و عموماً حفاظت شده و عمری طولانی‌تری دارد. شکل و ساختار خوب شهر دارای عملکرد مطلوبی بوده و تاریخ، خاطرات جمعی، ارزش‌ها، اعتقادات و غرور شهر و شهروندان را بیان می‌کند (لینچ، ۱۳۷۶). مشخصات کالبدی پایداری شهری که غالباً در ادبیات مربوط به این موضوع بیان می‌شوند، برابری بین نسل‌ها، برابری در حفاظت از منابع طبیعی (و زندگی در چارچوب ظرفیت و تحمل آن)، استفاده از منابع تجدیدنشدنی، بقای اقتصادی و تنوع، جامعه خوداتکا و رفع نیازهای اساسی افراد جامعه را شامل می‌شود (مکلارن^۳، ۱۹۹۶، ص. ۱۹۰). برای تحقق توسعه پایدار شهری لازم است از سوی تصمیم‌گیرندگان، برنامه‌ریزان و مدیران شهری اقداماتی همه‌جانبه صورت

شده و در نهایت از دو منظر برنامه‌ریزی و طراحی شهری، سیاست‌ها و راهبردهایی ارائه شده است.

۲. ۲. شاخص‌ها و معیارهای محله پایدار شهری

بر اساس تعریف ارائه‌شده از محله پایدار شهری، این محلات به جوامع جدیدی اطلاق می‌شود که طراحی و ساخت آن‌ها از نظر اجتماعی، اقتصادی و البته فیزیکی، ثبات و طول عمر داشته و پایدار باشند (فالك^۳ و کارلی^۴، ۲۰۱۲). بر اساس دیدگاه «شبکه محلات پایدار شهری»^۵، این‌گونه محلات واجد خصوصیتی همچون تأمین مسکن و امکانات کافی برای برآوردن نیازهای درازمدت، دسترسی آسان به کار و خدمات آن با پای پیاده و موتورسیکلت یا حمل‌ونقل عمومی، برخورداری از مکان‌های متنوع با ویژگی‌های گوناگون برای مقاصد مختلف تحت مدیریت و نظارت درازمدت سازمان‌های محلی است (فالك و کارلی، ۲۰۱۲، ص. ۸۹). همچنین کنترل وسایل نقلیه موتوری برای کاهش پیامدهایی نظیر انتشار گازهای گلخانه‌ای، آلودگی فضاها و سطح‌های سطحی، آلودگی صوتی و نیز آلودگی هوا، جهت ارتقای کیفیت فضای عمومی (فضاها و مکان‌هایی برای قدم‌زدن و انجام فعالیت‌های فیزیکی، تعامل، انجام عادات روزانه)، حضور ملموس انعطاف‌پذیری و انطباق‌پذیری در برنامه‌ریزی و طراحی محله می‌تواند از جمله این شاخص‌ها باشد (لیتز^۶، بیژوکس^۷، ساویل-اسمیت^۸ و هاوول^۹، ۲۰۰۶). در زیر برخی معیارها و زیرمعیارهای تحقق محله پایدار شهری اشاره شده است:

پذیرد. مهم‌ترین این اقدامات در زمینه استفاده بهینه از فضای شهری، حمل‌ونقل و کاربری اراضی، مصرف بهینه انرژی، بازیافت زباله و جلب مشارکت شهروندان است (برآبادی، ۱۳۸۳، ص. ۱۱). براندفری^۱ نیز مجموعه‌ای از معیارهای پذیرفته‌شده پایداری شهر را در کاهش اتکا به خودرو در جابه‌جایی (به‌ویژه خودروهای شخصی)، افزایش فشردگی کالبدی در توسعه شهری، حفاظت و احیای نظام‌های طبیعی در شهر و منطقه پیرامون آن، کاهش مصرف منابع و تولید آلودگی در شهر و منطقه مربوط به آن، بهبود زیست‌پذیری اجتماعات شهری، پایداری تقویت اقتصاد شهری، اصلاح نظام اداری و حکمرانی شهری می‌داند (صرافی، ۱۳۷۹). از این رو، پروژه شهری زمانی می‌تواند گویای پایداری شهری باشد که در محیط زندگی توازن ایجاد کند و نبود تعادل اجتماعی و شکاف اجتماعی کاهش یابد و سبب بهبودی کیفیت زندگی شود (انیدی^۲، ۲۰۰۲، ص. ۱۸۹).

۲. روش‌شناسی پژوهش

۲. ۱. روش پژوهش

روش‌شناسی این پژوهش از نظر هدف پژوهش، کاربردی و از منظر چارچوب پژوهش، تحلیلی توصیفی است که به شیوه پیمایشی و در سطح محله^۲ طرح اردام در منطقه ۱۰ شهرداری مشهد انجام شده است. ابزار گردآوری داده‌ها، مشاهدات و نیز پرسشنامه‌های پژوهشگرساخته مبتنی بر معیارهای کالبدی، ارتباطی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است همراه با برخی زیرمعیارها در الگوی محلات پایدار شهری است که به تعداد ۷۸ عدد به شیوه نمونه‌گیری منظم از سطح محله فوق به‌دست آمد. همچنین در این پژوهش از سامانه اطلاعات مکانی (GIS) به‌عنوان ابزار تحلیل فضایی شاخص‌های پایداری محله اردام و از تکنیک سوات برای تبیین سیاست‌های توسعه و ارائه راهبرد استفاده

3Falk

4 Carley

5 Sustainable Urban Neighborhood Network

6 Lietz

7 Bijoux

8 Saville-Smith

9 Howell

1 brandfry

2 Enyedi

جدول ۱. معیارها و زیرمعیارهای تحقق محله پایدار شهری

شاخص	معیار	زیرمعیار
کالبدی	کیفیت ساخت	- مناسب بودن زیرساخت‌های محله - مناسب بودن کیفیت و قدمت بنا و رعایت تعداد طبقات بنا
	کیفیت محیطی	- مناسب بودن معماری منظر و سیمای محله - عناصر مهم و شاخص عملکردی در محله - مناسب بودن بافت در محله
	کیفیت عملکردی	- توزیع مناسب تسهیلات و امکانات رفاهی
ارتباطی و حمل و نقلی	دسترسی	- رعایت سلسله مراتب دسترسی - ساماندهی حمل و نقل عمومی - تفکیک مناسب قلمروهای عمومی در محله
اجتماعی	کیفیت فرهنگی اجتماعی	- توسعه فضاهای فرهنگی اجتماعی محله - مناسب سازی و بانشاط ساختن محله برای زندگی
	وحدت و همبستگی اجتماعی	- بالابردن تعلق اجتماعی - مناسب بودن اعتماد اجتماعی
	تراکم جمعیت	- مناسب بودن ظرفیت قابل تحمل محله
	امنیت و رفاه اجتماعی	- بالابودن شاخص امنیت و انضباط اجتماعی در محله
	مشارکت اجتماعی	- بالابودن شاخص مشارکت ساکنان محله
اقتصادی	بسترسازی رشد اقتصادی	- به وجود آوردن اقتصاد خانگی
زیست محیطی	سالم سازی و بهداشت فضای محیط	- برخورداری از پوشش گیاهی مناسب - کاهش آلاینده‌های صوتی، آب و هوایی و محیطی

۲.۳. قلمرو جغرافیایی پژوهش

کلان‌شهر مشهد شامل ۱۲ منطقه شهرداری و منطقه

ویژه ثامن با خصوصیات متفاوت است که

حوزه شمال غرب مشهد شامل سه منطقه ۲، ۱۲، ۱۰

شهرداری است. حوزه مورد مطالعه (قاسم‌آباد) واقع در

منطقه ۱۰ شهرداری مشهد با وسعت ۱۹۱۸ هکتار و

جمعیتی معادل ۲۱۵۶۸۶ نفر است. محله ۲ طرح اردام، در

ناحیه ۳ منطقه ۱۰ تقسیمات شهرداری شهر مشهد واقع

شده و جزء بافت جدید شهر است. محله مذکور از شمال

به خیابان دکتر حسینی، از جنوب به بلوار شاهد، از شرق

به بلوار حجاب و از غرب به بلوار امامیه محدود شده

است. مساحت این محله ۲۵ هکتار و جمعیت آن در حال

حاضر محله ۶۱۰۲ نفر است. همجواری این محله از

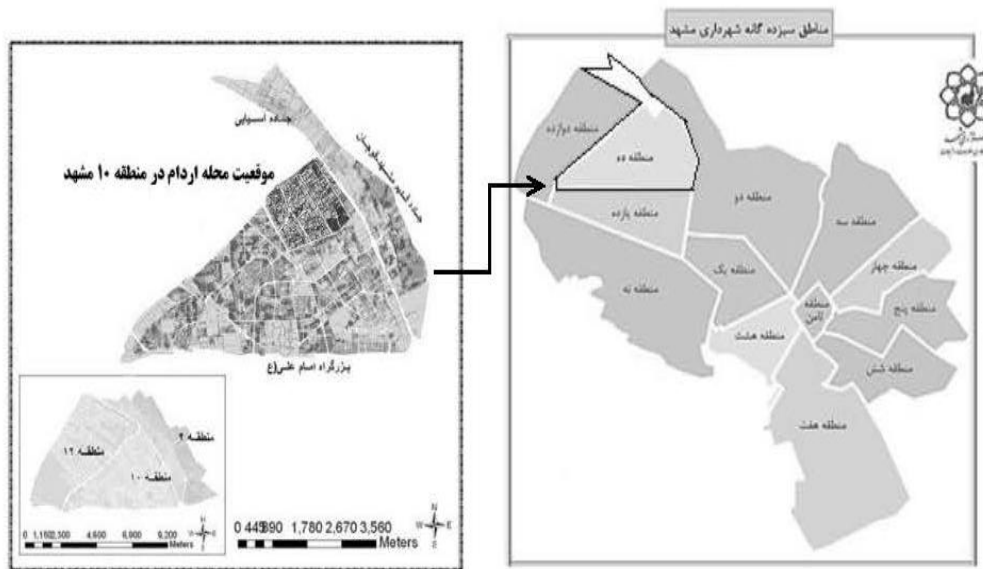
سمت شرق با محله ۳، از غرب با محله ۱ و از جنوب با

محله ۸ طرح اردام است. این محله قدمتی بالغ بر ۲۰ سال

دارد و به طور کلی برنامه‌ریزی و طراحی این محلات طبق

اصول شهرسازی انجام گرفته است (مهندسان مشاور نقش

محیط، ۱۳۸۷).

شکل ۱. موقعیت محله اردام در منطقه ۱۰ شهرداری مشهد

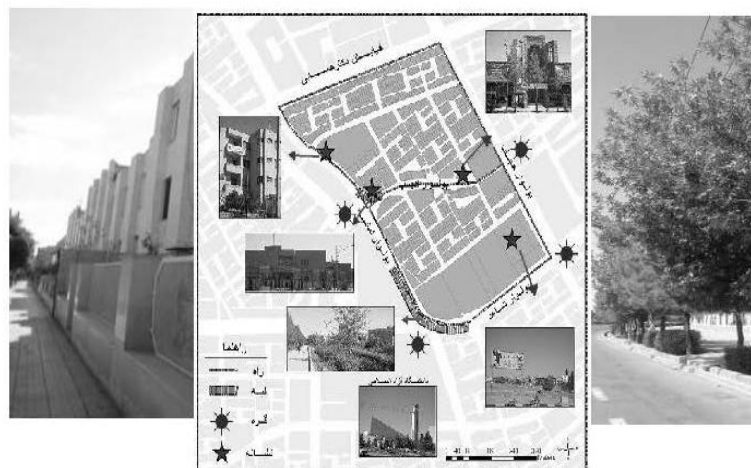
دارد. ابنیه این محله از کیفیت و قدمت مطلوب (کیفیت قابل نگهداری، قدمت ۱۰-۲۰ سال) برخوردار بوده و اکثر قطعات دوطبقه‌اند. از منظر کیفیت محیطی، در این محله چهار عنصر راه (محورهای اصلی)، لبه (حاشیه فضای سبز و جداره کلاتری)، گره (تقاطع‌های اصلی محله) و نشانه (کلاتری، آموزش عالی، فضای سبز و ... دانشگاه آزاد موجود در خارج محله) به‌عنوان عناصر کالبدی مؤثر در خوانایی محله محسوب می‌شوند.

۳. یافته‌های پژوهش

۳.۱. درآمدی بر شناخت وضعیت کالبدی و عملکردی

محله اردام

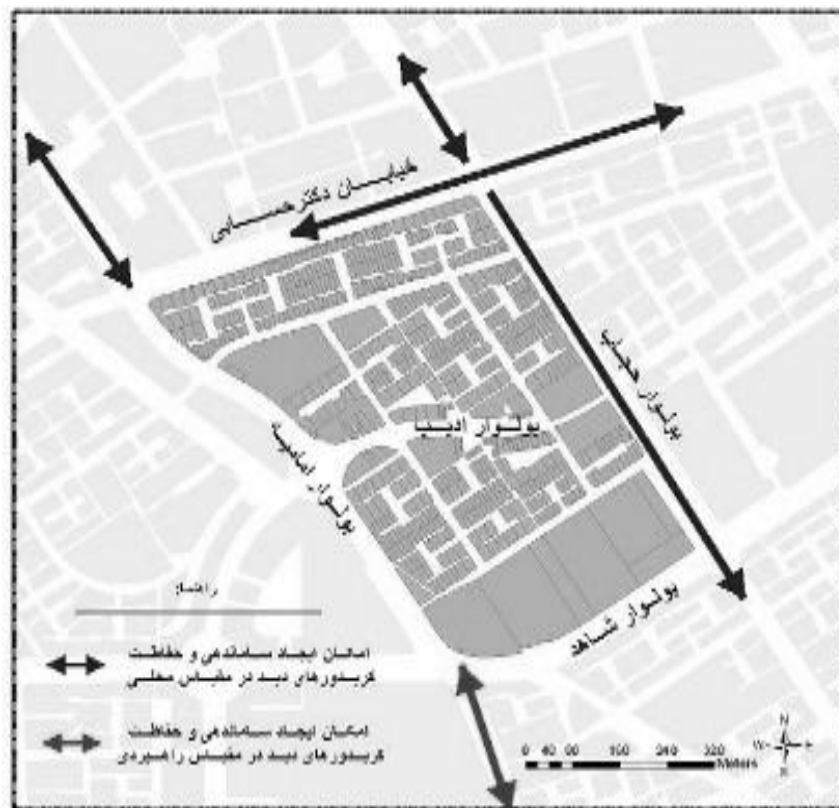
آن‌گونه که در طرح مسئله نیز گذشت محله اردام یکی از محلات ده‌گانه نوپا در منطقه قاسم‌آباد کلان‌شهر مشهد است که محصول نظام شهرسازی معاصر مبتنی بر برنامه‌ریزی کالبد صرف است. مطالعات میدانی و گسترده در محله اردام نشان می‌دهد این محله از نقطه‌نظر کیفیت ساخت و زیرمعیارهای آن به لحاظ دارا بودن امکانات تاسیساتی، کاملاً تحت پوشش شبکه‌های تاسیساتی قرار

شکل ۲. بررسی عناصر لینچ در محله اردام

حفاظت آن‌ها مورد تأکید واقع شده است. محورهای نظیر حجاب، بخش‌های شمالی محور امامیه و ادیب از بسترهای فضایی مناسب جهت حفظ و ساماندهی کریدورهای دید مقیاس محلی در سطح منطقه ۱۰ هستند. در بررسی دیدهای متوالی، محور امامیه (میدان امامیه) و بخش مرکزی محور ادیب که دسترسی‌های اصلی بوستان، مسجد و تجاری‌های محلی را فراهم می‌کند، موارد مناسبی برای برنامه‌ریزی جهت تأمین چشم‌انداز مطلوب هستند.

بخش عمده‌ای از ساختمان‌های محله اردام نیز (بالغ بر ۴۲ درصد) فاقد نما هستند که این امر در تقلیل معماری منظر و سیمای این محله تأثیر بسزایی گذاشته است. اکثر محورهای اصلی، به‌جز حاشیه بلوار شاهد (قسمتی که دارای کاربری‌هایی از قبیل بوستان و ورزشی و غیره است)، فاقد جداره و بدنه نرم و نفوذپذیر بوده و به عبارتی اکثر بدنه‌ها، صلب و نفوذناپذیرند. کریدورهای دید راهبردی واقع در امتداد محورهای امامیه و شاهد از جمله مواردی محسوب می‌شوند که ضرورت ساماندهی و

شکل ۳. کریدور دید در امتداد محور امامیه

تشکیل‌دهنده محله، محله ۲ طرح اردام نسبتاً تحت پوشش تمامی تسهیلات و امکانات رفاهی (دبستان، مسجد، واحدهای تجاری روزانه و بوستان محله‌ای) قرار گرفته است و این عناصر به‌طور نسبی توانسته‌اند پاسخگوی نیاز ساکنین محله باشند. نتایج تحلیلی شناخت و تحلیل وضع موجود محله اردام مبتنی بر شاخص‌های «محلات پایدار شهری» به‌صورت تفصیلی و در چارچوب

مسجد، بوستان، مرکز آموزش عالی و کلاتری از جمله عناصر مهم و شاخص عملکردی در این محله محسوب می‌شوند. محله اردام دارای بافتی شطرنجی است و از لحاظ خوانایی، عملکرد ضعیفی دارد و فردی که در این بافت قرار می‌گیرد سردرگم می‌شود و نسبت به محیط پیرامون خود احساس ناامنی می‌کند. از منظر کیفیت عملکردی و توزیع و شعاع هریک از عملکردهای

چهار شاخص ارتباطی و حمل و نقل، اجتماعی، اقتصادی و شاخص در جدول ۲ آمده است. زیست محیطی و معیارها و مؤلفه‌های مربوط به هر

جدول ۲. شاخص‌ها، معیارها و زیرمعیارهای مورد ارزیابی در محله اردام

شاخص	معیار	تحلیل زیرمعیار در محله اردام
ارتباطی و حمل و نقل	دسترسی	– رعایت سلسله مراتب راه‌ها در این محله، بر اساس آیین‌نامه راه‌های درون‌شهری صورت گرفته است. – در خصوص حمل و نقل عمومی، این محله در حال حاضر جوابگوی تقاضای سفر ساکنین نبوده و به دلیل ظرفیت پایین و شلوغی و کیفیت نامناسب خدمات و سرعت عملکردی پایین نسبت به اتومبیل شخصی این سیستم جذابیت خود را برای استفاده‌کننده از دست داده است و با توسعه سکونت در مناطق آماده‌سازی شده حجم بالایی از سفرها نیز به شبکه اضافه خواهد شد. – در این محله تفکیک قلمروهای عمومی به دلیل رعایت نکردن کلیه ویژگی‌های مرتبط با این قلمروها، در سطح متوسطی صورت گرفته است و باید در جهت ارتقای آن اقداماتی صورت گیرد.
	کیفیت فرهنگی اجتماعی	– این محله تقریباً فاقد مراکز فرهنگی اجتماعی است. بدین منظور طبق نظرسنجی ساکنین محله در جهت ارتقای این مراکز می‌توان به ترتیب از فضاهای سبز محله جهت گردهمایی‌های اجتماعی، سالن‌ها و فرهنگ‌سراها، میدان، مساجد و تکیه‌ها استفاده کرد. – این محله تقریباً فاقد فضاهای سرزنده و بانشاط برای ساکنین است. لذا در جهت ارتقای سرزندگی می‌توان (با توجه به نظرسنجی از ساکنین محله) به ترتیب از فضاهای سبز محله، مراکز خرید، برگزاری مراسم عمومی و ارتباطات قوی همسایگی استفاده کرد.
اجتماعی	همبستگی اجتماعی	– حس تعلق ۶۴ درصدی ساکنین نسبت به محله خود به دلیل آشنایی با همسایگان است. شناخت کافی از ساکنین عامل اصلی ایجاد اعتماد اجتماعی افراد نسبت به یکدیگر است.
	تراکم جمعیت	– محله ۲ از تراکم ساختمانی و جمعیتی پایینی دارد و این نشان می‌دهد که این محله از ظرفیت قابل‌تحملی برخوردار است.
	امنیت اجتماعی	– برخلاف مشاهدات میدانی به عمل آمده (وجود کلانتری موجود در محدوده)، ۵۳ درصد افراد به پایین بودن امنیت اجتماعی اشاره کردند.
اقتصادی	مشارکت اجتماعی	– در وضعیت فعلی، مشارکت در میان ساکنین محله درصد پایینی را به خود اختصاص داده است؛ ولی اکثر افراد تمایل خود را برای مشارکت‌های آتی برنامه‌های محله به ترتیب در زمینه‌های حفظ و نگهداری و آبیاری فضای سبز، مشارکت در اجرای پروژه‌ها، مشکلات مالی، مشارکت با شورای محله و مشارکت در طراحی اعلام کرده‌اند.
	بستر سازی رشد اقتصادی	– از نتایج حاصل از پرسشنامه می‌توان دریافت که حضور ۱۲ درصدی زنان در عرصه کار، این امکان را فراهم می‌آورد که با توسعه مشاغل خانگی، از ظرفیت‌های اقتصادی زنان در اقتصاد استفاده بهتری شود.
زیست محیطی	سالم سازی و بهداشت فضای محیط	– علی‌رغم وجود پارک واقع در تقاطع محورهای امامیه و شاهد که تأثیر بسزایی در پوشش گیاهی این محله دارد، درختکاری و چمن‌کاری حاشیه معابر در سطح این محله ضعیف عمل می‌کند. این محله به دلیل نبود مراکز صنعتی و مکان‌های دفن زباله، آلودگی صوتی و آب‌وهوایی و محیطی پایینی دارد و به لحاظ بهداشت فضای محیط در سطح بالایی قرار دارد. در نهایت، با توجه به نظرات ساکنین، مشکلات اصلی محله به ترتیب نبود امنیت کافی، روشنایی نامناسب، ساخت و ساز جدید در محله، دفع آب‌های سطحی و فاضلاب و جمع‌آوری زباله‌اند.

شاخص‌های پنجگانه بررسی شده است؛ سپس با استفاده از این نتایج، راهبردهایی در جهت ایجاد تصمیم‌ها و پیش‌بینی‌ها و راهکارهایی برای بهبود آن محله پیشنهاد شده است.

۳.۲. تجزیه و تحلیل یافته‌ها در محله اردام با استفاده از

مدل تحلیلی SWOT

در جهت تعیین پتانسیل و ظرفیت موضوع، عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر محله اردام در چارچوب

جدول ۳. تحلیل عوامل درونی (نقاط ضعف) SWOT از محله اردام

شاخص	نقاط ضعف (Weakness)
کالبدی	W1. کالبد خشک و نفوذناپذیر بدنه محورهای حسابی و حجاب؛ W2. نامرغوب بودن نمای ساختمان‌ها؛ W3. وجود ساختمان‌های متحدالشکل؛ W4. یکنواختی و نبود تنوع در فضا سازی؛ W5. کمبود نشانه‌های بصری خاص در محله؛ W6. وجود فضاهای بی دفاع، رها شده و ناامن در جوار بافت‌های مسکونی؛ W7. نبود قرارگاه‌های رفتاری مناسب و تنوع فعالیتی درون گره‌ها و فضاهای باز همگانی؛ W8. کمبود عناصر تقویت کننده تصویر ذهنی ساکنین و خوانایی محدوده.
اقتصادی	W9. پایین بودن درآمد ساکنین؛ W10. پایین بودن ارزش زمین؛ W11. نبود بازار محله برای پاسخگویی به نیاز ساکنین؛ W12. کاهش تعداد شاغلین خانوار به عنوان جمعیت فعال
اجتماعی	W13. نبود فضاهای فرهنگی کافی؛ W14. نبود سرزندگی و نشاط در تمام اوقات شبانه روز؛ W15. بار هویتی نسبتاً پایین محدوده به واسطه قدمت پایین؛ W18. عدم امنیت مناسب؛ W17. پایین بودن مشارکت اجتماعی ساکنین.
زیست محیطی	W18. پایین بودن کیفیت و کمیت فضای سبز در معابر و فضاهای باز
حمل و نقل و دسترسی	W19. نبود توجه به ایجاد و طراحی شبکه مجهز و مناسب جهت استفاده عابر پیاده و دوچرخه؛ W20. وجود تعداد زیادی تقاطع و نیز خطر تصادف به علت شطرنجی بودن بافت؛ W20. کاهش ایمنی پیاده و سواره به جهت تقاطع‌های زیاد معابر؛ W21. وجود مشکل جهت یابی برای افراد غیربومی به ویژه در طول معابر خیابان‌ها در سرتاسر مسیر؛ W22. نبود امکان تفرج برای پیاده و دوچرخه در مسیرهای موجود؛ W23. نبود امکان حالت سکون و مکت و انجام فعالیت‌های همگانی در میدان امامیه و تسلط حرکت سواره؛ W24. عدم پوشش دهی مناسب محدوده توسط سازمان اتوبوس رانی و تاکسی رانی؛ W25. عدم راه اندازی سیستم قطار شهری محور امامیه؛ W26. روشنایی نامناسب شبکه معابر؛ W27. افزایش نفوذپذیری به دلیل ساختار شطرنجی

جدول ۴. تحلیل عوامل درونی (نقاط قوت) SWOT از محله اردام

شاخص	نقاط قوت (Strength)
کالبدی	S1. هماهنگی نسبی در نظام ارتفاعی بافت موجود در پهنه‌هایی با تراکم ساختمانی کم؛ S2. نوساز بودن بافت؛ S3. بالای بودن کیفیت ابنیه و پایین بودن عمر بناها؛ S4. وجود کریدور دید مقیاس محلی در محور اصلی امامیه؛ S5. پوشش کامل تمامی امکانات رفاهی (دبستان، مسجد، مرکز تجاری روزانه و بوستان محله)؛ S6. پوشش کامل محله توسط شبکه‌های تأسیساتی
اقتصادی	S7. جوان بودن و فعال بودن اغلب جمعیت بافت؛ S8. اشتغال زنان برای کمک به اقتصاد خانواده
اجتماعی	S9. مناسب بودن ظرفیت قابل تحمل محله؛ S10. بالای بودن اعتماد اجتماعی؛ S11. بالای بودن تعلق اجتماعی
زیست محیطی	S12. فضای سبز مناسب پارک‌ها در تلطیف هوای محدوده؛ S13. پایین بودن آلودگی صوتی و آب و هوایی
حمل و نقل و دسترسی	S14. رعایت سلسله مراتب شبکه معابر؛ S15. بالای بودن تعداد انتخاب مسیر و دسترسی در بافت برای تردد به بخش‌های دیگر؛ S16. کوتاه بودن طول سفر برای انواع ترافیک عبوری و محلی به علت دارا بودن بافت شطرنجی و سهولت و تسریع حمل و نقل در بافت؛ S17. وجود زمین‌های باز و ارزان بودن زمین به منظور توسعه شبکه معابر درون محله؛ S18. امکان تغییر مسیر در هنگام راه‌انداز در تقاطع‌ها به دلیل بافت شطرنجی محدوده؛ S19. امکان دسترسی مناسب از چندین مسیر؛ S20. روان بودن بار ترافیکی؛ S20. عدم تردد و سایل نقلیه غیر محلی در خیابان‌های فرعی با توجه به طراحی شبکه راه‌ها

جدول ۵. تحلیل عوامل درونی (تهدیدات و. فرصتها) SWOT از محله اردام

شاخص	تهدیدات (Threat)
کالبدی	T1. روند استفاده از مصالح نامرغوب در ساخت وسازهای جدید
اقتصادی	T2. عدم تعریف موضوعات سرمایه‌گذاری برای مدیران؛ T3. نبود توجه کافی جهت ارتقای مشاغل خانگی
اجتماعی	T4. کم‌رنگ بودن تصویر ذهنی مردم نسبت به این محله به دلیل قدمت پایین و نداشتن هویت
زیست محیطی	T5. ضعف عملکردی بوستان‌های محله
حمل و نقل و دسترسی	T6. تسلط غالب عملکرد عبوری با سرعت بالا برای وسایل نقلیه موتوری در اکثر محورهای موجود T7. افزایش حجم ترافیک عبوری در محور امامیه به دلیل وجود دانشگاه آزاد
شاخص	فرصت (Opportunity)
کالبدی	O1. میدان امامیه فرصتی برای تقویت خوانایی؛ O2. مشارکت کلاتری در تقویت حس مکان خیابان؛ O4. امکان تقویت هویت به واسطه دانشگاه آزاد؛ O5. امکان شکل‌گیری بافت مسکونی برنامه‌ریزی شده با تراکم بالای ساختمانی و متوسط جمعیتی؛ O6. وجود اراضی بایر به منظور ارتقای کیفیت فضایی کالبدی محله
اقتصادی	O7. فرصت مناسب مهاجرپذیری محدوده به علت قیمت مناسب زمین و واحدهای مسکونی؛ O8. نقش شهری و منطقه‌ای کاربری‌های محدوده و اطراف آن
اجتماعی	O9. امکان افزایش تراکم محدوده؛ O10. وجود کلاتری فرصتی برای ایجاد برقراری امنیت؛ O11. وجود مراکز آموزش عالی؛ O12. امکان طراحی محدوده جهت نشاط و سرزندگی
زیست محیطی	O13. بوستان‌ها فرصتی جهت ارتقای محیط طبیعی؛ O13. وجود اراضی بایر در داخل محدوده جهت ایجاد فضای سبز
حمل و نقل و دسترسی	O14. مکان ایجاد و تقویت ساختار شبکه معابر شریانی درجه ۲ اصلی به منظور تسهیل ارتباطات و تأمین دسترسی مناسب؛ O15. فرصت تقویت شبکه حمل و نقل همگانی درون شهری به دلیل تکمیل شبکه مترو در محور امامیه؛ O16. ارتباط مناسب محورهای اصلی با دیگر شریان‌ها و سایر نقاط منطقه؛ O17. داشتن دسترسی مناسب به کاربری‌های مهم اطراف محدوده (دانشگاه آزاد، فروشگاه رفاه و...); O18. امکان ایجاد کاربری‌های جذاب به علت وجود شریانی‌های اصلی

۴. جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه راهکارها

توسعه پایدار است. بدین منظور در این بخش به ارائه راهبردها و سیاست‌هایی جهت انطباق هرچه بیشتر آن‌ها با معیارهای توسعه پایدار جهت ارتقای کیفیت زندگی و بازساخت مفهوم محله با استفاده از جدول SWOT پرداخته می‌شود.

بر اساس مطالعات صورت گرفته می‌شود گفت که محله ۲ طرح اردام به طور کامل بر معیارهای اصول توسعه پایدار منطبق نیست و این محله هنوز نیازمند اقداماتی جهت رسیدن به

جدول ۶. سیاستها و راهبردهای تقویت ساختار کالبدی محله اردام

هدف	چالش‌ها	سیاست‌ها	راهبردها
تقویت ساختار کالبدی	یکنواختی در فضا سازی، وجود ساختمان‌های متحدالشکل	تقویت سیمای بصری	ایجاد کفپوش، روشنایی مبلمان شهری مناسب و بیلپورد، عناصر شاخص، ایجاد تنوع در طرح‌های ساختمانی
	کالبد خشک و نفوذناپذیر بدنه محورهای حسابی و حجاب، نامرغوب بودن نمای ساختمان‌ها	ساماندهی کالبدی جداره‌ها	استفاده صحیح از تابلوهای تبلیغاتی، ارتقای کیفیت مصالح نما، ارائه ضوابط و مقررات نمای ساختمان‌ها در محورهای حسابی و حجاب
	کالبد خشک و نفوذناپذیر بدنه محورهای حسابی و حجاب	ساماندهی کالبدی جداره‌ها	استفاده صحیح از تابلوهای تبلیغاتی، ارتقای کیفیت مصالح نما، ارائه ضوابط و مقررات نمای ساختمان‌ها در محورهای حسابی و حجاب

تحلیل نقاط قوت و ضعف و نیز تحلیل فرصت‌ها و تهدیدها در مدل سوات نشان‌دهنده آن است که با توجه به یکنواختی در فضا سازی و بعد از آن نبود سرزندگی و نشاط در تمام اوقات شبانه‌روز در محله که از نقاط ضعف مهم در این محله بوده، جهت تقویت سیمای بصری می‌توان از ایجاد کفپوش، روشنایی مبلمان شهری مناسب و بیلورد، عناصر

شاخص و ایجاد تنوع در طرح‌های ساختمانی استفاده کرد (جدول ۶). همچنین برای ارتقای سرزندگی و نشاط و تقویت حضور مردم در محله، می‌شود اقداماتی انجام داد: ایجاد فضاهای سبز محله‌ای و مراکز خرید؛ برگزاری مراسم عمومی؛ ایجاد ارتباطات قوی همسایگی؛ ایجاد میدان با عملکردهای اجتماعی، تفریحی، فرهنگی، مذهبی (جدول ۷).

جدول ۷. هدف، سیاست‌ها و راهبردهای پایداری محیط

محله اردام

هدف	چالش‌ها	سیاست‌ها	راهبردها
ارتقای کیفیت محیط زیست و پایداری محیط زیست	ضعف عملکردی بوستان‌های محله (تهدید)	۱. تقویت فضاهای سبز محله ۲. استفاده از زمین‌های بایر برای ایجاد فضای سبز	ایجاد مسیر پیاده در کنار فضای سبز، اختصاص فضای مناسب جهت بازی کودکان، قرار دادن وسایل ورزشی در فضای سبز، ایجاد فضاهای سبز با دسترسی مطلوب (موضعی)
	درخت کاری و چمن کاری ضعیف حاشیه معابر	۳. تقویت فضاهای سبز حاشیه معابر محله	استفاده از درخت، گلجای و ایجاد باغچه در مسیر

از طرف دیگر تهدیدهای مهم برای پایداری این محله را می‌توان فقدان بستر سازی‌های مناسب سرمایه‌گذاری توسط مدیران شهری و کم‌رنگ‌بودن تصویر ذهنی مردم نسبت به این محله به دلیل قدمت پایین و نداشتن هویت عنوان کرد. در جهت ایجاد مشاغلی برای استفاده از نیروی فعال و به‌منظور

بالا بردن سرمایه‌گذاری‌ها می‌توان از طرح احداث مراکز کارگاهی جدید (موضعی) و جهت ارتقای بار هویتی محله می‌توان از ایجاد فضاهای خاص به‌منظور بالا بردن تصویر ذهنی و ایجاد ساختاری غنی در راستای هویت بخشی به مرکز محله بهره برد (جدول ۸).

جدول ۸. هدف، سیاست‌ها و راهبردهای پویایی و ساماندهی اقتصادی محله اردام

هدف	چالش‌ها	سیاست‌ها	راهبردها
پویایی و ساماندهی اقتصادی	کاهش تعداد شاغلین خانوار به‌عنوان جمعیت فعال و فقدان بستر سرمایه‌گذاری	کارآفرینی و افزایش سرمایه‌گذاری‌ها جهت استفاده از نیروی فعال	طرح احداث مراکز کارگاهی جدید (موضعی)
	نبود بازار خرید محله‌ای	تجهیز با امکانات رفاهی	ایجاد کاربری‌های خدمات‌رسانی
	نبود توجه کافی جهت ارتقای مشاغل خانگی (تهدید)	ساماندهی و حمایت دولت در جهت اقتصاد خانگی	احداث مراکز تحت حمایت دولت جهت اشتغال‌زایی زنان
	پایین بودن درآمد ساکنین	افزایش درآمد ساکنین	ارتقای توان تخصصی و حرفه‌ای ساکنان با تأکید بر فعالیت‌های مقیاس شهری و فراشهری جهت دستیابی ساکنان به شغل و درآمد بهتر
پایین بودن ارزش زمین	پیوند مناسب و لازم بین شهر و محله به‌منظور بالا بردن سطح ارزشی زمین	ایجاد کاربری تجاری در مقیاس فرامحله‌ای (منطقه‌ای و شهری)، تقویت ارتباط شبکه معابر محله و پیرامون آن	

در بُعد اجتماعی نیز اصلاح و ارتقای ساختارهای اجتماعی محله اردام می‌تواند از طریق اتخاذ سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی همچون تقویت حضور، ارتقای امنیت اجتماعی،

تقویت مشارکت و افزایش بار هویتی محله صورت پذیرد. راهبردهای تحقق این سیاست‌ها در جدول ۹ آمده است:

جدول ۹. هدف، سیاست‌ها و راهبردهای ارتقای ساخت اجتماعی محله اردام

هدف	چالش‌ها	سیاست‌ها	راهبردها
اصلاح و بهبود ساختار اجتماعی	نبود فضاهای فرهنگی کافی در محله	ارتقای فضاهای فرهنگی	ایجاد فضاهای سبز جهت گردهمایی‌های اجتماعی و مذهبی، ایجاد سالن‌ها و فرهنگ‌سراها، ایجاد میدان با عملکردهای اجتماعی و فرهنگی
	نبود سرزندگی و نشاط در تمام اوقات شبانه‌روز در محله	تقویت حضور مردم جهت ارتقای سرزندگی و نشاط	ایجاد فضاهای سبز محله‌ای، ایجاد مراکز خرید، برگزاری مراسم عمومی، ایجاد ارتباطات قوی همسایگی، ایجاد میدان با عملکردهای اجتماعی، تفریحی و فرهنگی
	نبود امنیت مناسب در محدوده	بالا بردن امنیت اجتماعی	ساماندهی کاربری‌های متنوع به‌لحاظ زمانی به نحوی که در طول شبانه‌روز در فضا نقاط روشن و فعال داشته باشد، ایجاد روشنایی و نیز اعمال نظارت اجتماعی بیشتر
	پایین بودن مشارکت اجتماعی ساکنین	تقویت مشارکت و همبستگی اجتماعی	ایجاد شورای محله
	بار هویتی نسبتاً پایین محدوده و قدمت کم	ارتقای بار هویتی محله	خلق فضاهای خاص جهت بالا بردن تصویر ذهنی و هویت‌بخشی، توجه به ایجاد ساختاری غنی جهت هویت‌بخشی
	پایین بودن سطح فرهنگی و اجتماعی	ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی	ارائه خدمات دولتی در جهت کاهش میزان بی‌سوادی در محدوده، گسترش فعالیت‌های آموزش عالی، آموزش و ارتقای آگاهی آن‌ها در مورد قواعد زندگی شهروندی

اصلاح، تقویت و تسهیل ساختارهای حمل‌ونقل در محله اردام نیز می‌تواند از طریق سیاست‌هایی چون ساماندهی وضعیت حمل و نقل موجود، ارتقای کیفی قلمروهای عمومی حضور افراد و طراحی شبکه مجز و جدید دوچرخه‌سواری محقق شود. استراتژی‌های ارتقای شبکه حمل‌ونقل به شرح زیر است:

جدول ۱۰. هدف، سیاست‌ها و راهبردهای تسهیل حمل‌ونقل عمومی محله اردام

هدف	چالش‌ها	سیاست‌ها	راهبردها
ارتقای کیفیت حمل و نقل	عدم پوشش‌دهی مناسب محدوده توسط سازمان اتوبوس‌رانی و تاکسی‌رانی، عدم راه‌اندازی سیستم قطار شهری محور امامیه	ساماندهی مناسب حمل‌ونقل عمومی	ایجاد پایانه و ایستگاه‌های حمل‌ونقل شهری، تقویت شبکه حمل‌ونقل همگانی درون‌شهری از طریق تکمیل خطوط مترو در محور امامیه
	وجود مشکل جهت یابی برای افراد غیربومی به‌ویژه در طول معابری که نام خیابان‌ها در سرتاسر مسیر یکی است. به دلیل شطرنجی و یکسان‌بودن بافت در کل محدوده، عدم امکان پرسه‌زدن و تفریح و تفرج برای پیاده و دوچرخه در مسیرهای موجود در محدوده، عدم امکان حالت سکون و مکث و انجام فعالیت‌های همگانی در میدان امامیه	ارتقای کیفی ویژگی‌های قلمروهای عمومی	تفکیک محورهای محدوده با استفاده از کف‌سازی مناسب، تقسیم فضای پیاده‌رو به سه فضای مجزا: فضای مکث (عابری که از پشت ویرترین مغازه‌ها به دیدن اجناس مشغولند)، کندرو (حرکت آهسته در مسیر)، تندرو

کتابنامه

۱. برآبادی، م. (۱۳۸۳). الفبای شهر، نظارت بر ساخت و سازها. ماهنامه شهرداری‌ها، ۱۱۰ (۷۰)، ۴۴-۴۶.
۲. جردن، ت.، و راوتتری، ج. (۲۰۰۰). مقدمه‌ای بر جغرافیای فرهنگی. ترجمه س. تولایی، ع. سلیمانی. تهران، ایران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
۳. جوان، ج.، سیدی، م. (۱۳۸۶). کوتاه‌نگرشی بر ساخت‌وسازهای غیرمجاز در حاشیه شهر مشهد. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۴ (۲)، ۵۵-۷۲.
۴. حبیبی، م.، و مسائلی، ص. (۱۳۷۸). سرانته کاربری‌های شهری. تهران، ایران: سازمان ملی زمین و مسکن.
۵. خاکپور، ب.، مافی، ع.، و باوان‌پور، ع. (۱۳۸۸). نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محله‌ای نمونه کوی سجاده در مشهد. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۲ (۲)، ۵۶-۸۱.
۶. رحیمی، ح. (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر جغرافیا و توسعه پایدار. تهران، ایران: اقلدیس.
۷. رهنما، م.، و رزاقیان، ف. (۱۳۹۰). نقش آمایش شهری در هویت یابی فضایی - کالبدی محور بلوار پیروزی مشهد. فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۹ (۱۷)، ۴۹-۷۹.
۸. رهنمایی، ت.، و شاه‌حسینی، پ. (۱۳۸۶). فرآیند برنامه‌ریزی شهرهای ایران. تهران، ایران: سمت.
۹. زیاری، ک.، محمدی، م.، پوراحمد، ا.، و قالیباف، م. (۱۳۹۱). اولویت‌بخشی به ایمن‌سازی بافت فرسوده کلان‌شهر کرج با استفاده از مدل ارزیابی چندمعیاری. مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۷۹ (۴)، ۱-۱۴.
۱۰. زیاری، ک. (۱۳۸۰). توسعه پایدار شهری و مسئولیت برنامه‌ریزان شهری. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی تهران، ۲۴ (۱۶۰)، ۳۷۲-۳۸۵.
۱۱. شکویی، ح. (۱۳۶۵). اکولوژی اجتماعی، جغرافیای اجتماعی شهرها. تهران، ایران: جهاد دانشگاهی.
۱۲. شیعه، ا. (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر مبانی برنامه‌ریزی شهری. تهران، ایران: مرکز دانشگاه علم و صنعت ایران.
۱۳. صرافی، م. (۱۳۸۰، اردیبهشت‌ماه). بنیان‌های توسعه پایدار. مقاله ارائه‌شده در کنفرانس توسعه پایدار: بنیانهای توسعه پایدار شهری. دفتر مطالعات و پژوهش‌های راهبردی سازمان شهرداری تهران، تهران.
۱۴. صرافی، م. (۱۳۷۹). شهر پایدار چیست؟ فصلنامه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، ۴ (۸)، ۶-۱۳.
۱۵. ضیاءتوانا، م. ح. (۱۳۷۰). محله: بافت و ساختار آن در شهرهای شرق اسلامی. نشریه دانشکده علوم زمین، ۱ (۲)، ۲۳-۳۱.
۱۶. عزیززی، م. ح. (۱۳۸۵). محله مسکونی پایدار: مطالعه موردی نارمک. نشریه هنرهای زیبا، ۲۷ (۳)، ۳۹-۵۱.
۱۷. قرخلو، م.، حاتمی‌نژاد، ح.، باغوند، ا.، و یلوه، م. (۱۳۹۲). ارزیابی پایداری توسعه شهری با روش چاپای اکولوژیکی؛ نمونه کرمانشاه. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۵ (۲)، ۱۰۵-۱۲۰.
۱۸. لینچ، ک. (۱۳۷۶). تئوری شکل خوب شهر (ترجمه سید حسین بحرینی). تهران، ایران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۹. مجتهدزاده، غ. ر. (۱۳۷۸). برنامه ریزی شهری در ایران. تهران، ایران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
۲۰. موسی‌کاظمی، س. م.، و شکویی، ح. (۱۳۸۱). سنجش پایداری اجتماعی توسعه شهر قم. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، ۳۲ (۴۳)، ۲۷-۴۱.
21. Armstrong, M. & Baron, A. (2005). *Managing performance: Performance management in action*. London, England: CIPD publishing.
22. Brundtland, G. H. (1987). *Report of the World Commission on environment and development: "Our common future"*. UN: USA.
23. Chiu, R. (2003). Social sustainability and sustainable housing. In R. Forrest & J. Lee (Eds.), *Housing and social change: East, west perspectives* (pp. 221-239). London: Routledge.

24. Ciegis, R. (2009). Darnaus Vystymosi Vertinimas. *Taikomoji Ekonomika: Sisteminiai Tyrimai*, 3(1), 105-121.
25. Enyedi, G. (2002). Social sustainability of large cities. *Ekistics-Athens*, 69, 142-144.
26. Falk, N., & Carley, M. (2012). *Sustainable urban neighborhoods Building Communities*. Retrieved from www.jrf.org.uk
27. Lietz, K., Bijoux, D., Saville-Smith, K., & Howell, M. (2006). *Testing the prototype neighborhood sustainability framework*. Report NH102 for Beacon Pathway Limited.
28. Maclaren, V. W. (1996). Urban sustainability reporting. *Journal of the American Planning Association*, 62(2), 184-202.
29. Olewiler, N. (2006). Sustainable for urban areas: The role of natural capital indicators. *Cities (London, England)*, 23(3), 184-195.
30. World Conservation Union (IUCN), United Nations Environment Programme (UNEP), & World Wide Fund for Nature (WWF) (1991). *Caring for the Earth: A strategy for sustainable living*. Switzerland: IUCN & Gland.